

En Møllerkarls Levnedbeskrivelse.

Ved Arkivar H. Ellekilde.

En Levnets Beskrivelse.

*En kort Beskrivelse af mit Liv og Levnet
opskrevet af en jydsk Bondekarl.*

I AARET 1829 d. 27de Marts blev jeg fød i Nørre-Jylland Thisted Amt i en meget smuk Egn, hvor Alt viste sig blomstrende for Øjet, og jeg syntes at gaa en lykkelig Fremtid imøde. Men Alt i Verden kan forandres, ogsaa mit Levnet forandredes snart. I Aaret 1831 flyttede mine Forældre med mig til en øde Egn, hvor de levede et tarveligt og sparsommeligt Levnet ved et lidet Teglværk. Ogsaa der syntes endelig Lykken at føje os; men naar det synes, at Lykken vilde føje os mest, da er Skjæbnens haarde Tryk nærmest. Min Moder blev syg, og maatte bestandig holde Sengen i to samfulde Aar. Jeg havde en Søster hun blev ogsaa syg, og efter fjorten Dages Forløb døde hun. Det skete en Dag, da jeg var med min Fader i Marken, og ligesom jeg allerbedst vilde forlyste mig med skjønne Foraarsblomster, som just i disse Dage saa livligt fremspirede, blev jeg uformodentlig saa syg, at min Fader maatte bære mig hjem. Da jeg kom til Sengs, saa jeg min Søsters Lidelser, og mit Hjærte bevægedes dybt, da jeg saa, at hun stredes med Døden. Men jeg var selv saa overvældet af Sygdomssmærterne, at jeg snart glemte Savnet af min kjære Søster, med hvem jeg skulde delt Barndommens uskyldige Glæder.

Endelig efter fjorten Dages Forløb begyndte jeg atter at komme mig. Engang da jeg havde tilendebragt en glad Dag i Kammeraters Selskab, kom jeg hjem i den Tanke at gaa rolig og fornøjet i Seng; men denne Aften tildelte Gud mig ikke denne Glæde. Da jeg kom ind, saa jeg min Moder drages med Døden, og kort efter var jeg moderløs; men jeg var, Gud ske Tak, ikke faderløs. Men min Fader var uden Formue. Derfor maatte jeg ud blandt Fremmede, og min Fader betalte for min Opdragelse. Først kom jeg til en Husmand, og var der i nogen Tid; men i Aaret 1836 kom jeg til en Gaardmand hvor jeg blev undervist i alt Bondearbejde. Kun min Lærdom (Skoleundervisning) stod tilbage, og det var Skade; thi jeg havde Lyst til at læse, men jeg havde ingen Tid dertil. Jeg var endnu kun syv-otte Aar gammel. Jeg kunde i den Alder ikke gjøre Noget for mig selv, og spurgte min Fader mig, hvorledes jeg havde det, vilde jeg langtfra bebrejde ham, og sige, jeg havde det daarligt. Nej, jeg tog imod min Skjæbne, som den kunde blive. - Og jeg kan egentlig heller ikke sige, at jeg havde det daarligt. Jeg blev undervist i mange Ting, som tjene til at erhverve timelige Goder; men for at opnaa disse maatte jeg ogsaa undervises i at læse, skrive og regne; men just

heri stod jeg tilbage paa den Tid, da jeg skulde staa for Præsten, og bekræfte min Daabspagt. -

Jeg kan ikke sige, at mine Evner stod tilbage; thi da kan jeg med Sandhed sige, at der var ikke mange, som gik foran mig, men det kan jeg takke den Almægtige for, som har givet mig Lærenemme. Men jeg var fattig. De fleste Andre havde i deres Ungdomsdage, hvad de kunde prise dem lykkelige ved. Den jordiske Lykke kan dog saa snart forandres, og mange af mine Præstekammerater have fristet haardere Skæbne end mig. Tiden henrandt nu med godt. Efter halvtredie Aars Forløb blev jeg omflyttet, og maatte for det meste sørge for mig selv. Jeg kom til min Farbroder. Jeg var hos ham et Aar, og blev undervist i al Haandgjerning. - Min Fader blev nu atter gift; men formedelst hans trykkende Omstændigheder kan man nok tænke, at jeg ikke kunde være meget hjemme. Det haardeste var det dog, at mine Klæder vare daarlige, og jeg maatte ofte staa til Skamme for Andre. Herover var jeg meget undseelig og skammede mig ofte. Derfor blev jeg ofte ligegyldig for Alt. Arbejde faldt mig til Besvær, og jeg flyede Samkvem med andre Folk, fordi jeg syntes mig for ringe til at komme i deres Selskab.

Da jeg gik i mit syttende Aar, tog jeg Tjeneste paa en Mølle i den Tanke at lære Møllearbejde. Jeg lærte ogsaa, hvad der hører til dette Fag, og da jeg var i mit tyvende Aar, saa jeg mig istand til selv at kunne bestyre en Mølle. Men Ungdommens Vildskab havde nu bemægtiget sig mig, og jeg syntes ikke at kunne leve lykkeligt, uden at jeg kom vidt ud iblandt Folk. Jeg tog da Tjeneste i en langt bortliggende Egn, hvor jeg havde mange urolige Timer, som jeg siden skal beskrive.

I denne Alder har Kjærligheden sin største Indflydelse paa et Menneskes Hjærte. Man henlever mange fornøjelige Timer ved sin Elskerindes Side, og der gives mange Lejligheder, da en tro oprigtig Elskerinde kan vejlede sin Elsker, og skaffe ham Trøst, naar Sorg og Modgang vil bemægtige sig ham.

Men paa den anden Side gives der ogsaa mange Tilfælde, da man kan finde megen Sorg og Modgang ved at elske, om man endogsaa bliver gienelsket af den, man har kjær. Jeg elskede en Pige. Hun tilstod mig ogsaa sin Kærlighed. Vi lovede, at vi aldrig vilde svige hinanden. Jeg havde det Forsæt aldrig at elske nogen Anden end hende og dette har jeg rigtig holdt til den Dag idag. - Min Pige var uden Formue ligesom jeg, og hun sagde til mig, at hun ikke vilde ægte mig, saalænge vi intet Hjem kunde faa. Hvor fornuftigt end dette Forslag var, saaredes dog mit Hjærte dybt ved at høre dette. Hvordan skulde vi faa noget Hjem? Dertil kunde jeg ingen Udvej se. Krigen kom paa, og jeg

stod for, og skulde være Soldat. Der var Intet for. Jeg maatte arbejde, og oppebie Tiden med Taalmodighed. D. 1ste Maj 1849 forlod jeg mit kjære Thyland. Med rørt Hjerte tog jeg Afsked fra mine Forældre. Men hvor beklemmt var ikke mit Hjerte, da jeg rakte min elskede Pige Haanden, og sagde hende mit sidste Farvel! Jeg holdt mig dog, og rejste tilsyneladende glad og tillidsfuld til min Tjeneste som Møllersvend i Ringkjøbing Amt. - Jeg var kun ung; men Ungdom og Visdom følges ikke altid ad, som man siger. - Min Husbonde var nok en god Mand, men det var ogsaa en streng Mand. Alting gik meget godt til hen paa Efteraaret, da lagde Vinden sig i et Par Maaneder, og Folk maatte kjøre med deres Korn til Vandmølle. Herover blev min Husbonde meget vranten, og skjældte mig ud baade tidlig og sildig. Dette kunde jeg ikke finde mig i, da jeg syntes ikke at fortjene sligt. Jeg blev derover meget fortrydelig, og var ofte ligegyldig ved mit Arbejde. - En Dag hændte det sig, at vi havde Melkværnen vendt for at bilde den. Da vi havde begyndt, kom min Husbonde, og forlangte, at den anden Møllersvend skulde følge med ham til Horsens, hvor han maaske vilde opholde sig nogle Dage. Netop den Dag havde det begyndt at blæse. Derfor satte jeg mig herimod, og sagde, at, hvis jeg skulde passe Møllen, da vilde jeg ogsaa have den fornødne Hjælp, som var mig lovet. Han blev imidlertid ved sit Forsæt. Han var min Husbonde, og jeg var kun en ung Tjener, der maatte adlyde, og lade ham fare. Endelig blev jeg færdig med Kværnen hen paa Natten. Men hvorledes skulde jeg, som var ganske alene, vende Stenen? Det var mig umuligt. Jeg maatte vente, indtil jeg kunde faa Hjælp den følgende Dag. Den følgende Dag blæste det noget; men forinden jeg fik Stenen vendt, og blev færdig, havde Vinden igjen lagt sig. Bønderne bleve fortrydelige herover; men jeg forsikrede, at jeg var undskyldt. - Det var dog ikke hermed endt. Om Aftenen gik jeg hen med mine Støvler til en Skomager, som boede omtrent et Par Bøsseskud borte. Da jeg kom tilbage, vare Dørene imod al Sædvane laasede, og jeg var ikke istand til at komme ind i mit Sovekammer; men da det just var en ny Bygning, og Vinduerne ikke tilslaaede, saa tog jeg et Vindue ud, og gik ind gjennem Hullet. Den næste Dag havde jeg en haard Dyst med Husholderen. Hun var en fattig Kone fra en nærliggende By, som min Husbonde havde taget sig af formedelst hendes klagende Bønner. Det var hende, som havde lukket Døren for mig uden nogensomhelst Aarsag. - Min Husbonde kom endelig hjem fra Rejsen. Han var ikke saasnart kommen ind ad Døren, før Husholdersken havde fortalt ham, at jeg var borte, saasnart han var rejst. - Han skyndte sig op til mig paa Møllen, og brugte mange bittere Skjældord imod mig. - Hvad gjør nu ikke et ungt Menneske, som er langt fra sine Venner, og kun omgivet af Fremmede? - Istedet for at søge at overbevise min Husbonde om min Uskyldighed, tog jeg den Beslutning at forlade min

Tjeneste, og jeg vilde aldrig mere gjense mit kjære Fødeland. Jeg havde fundet en rejsende Haandværkssvends Papirer, og da de just lode paa en Møllersvend, saa syntes jeg, at jeg havde min Hensigt halvt opnaaet. Førrend jeg rejste, skrev jeg et Brev til min Husbonde. Jeg lagde det paa Kværnen. Det lød omtrent saaledes:

Kjære Husbonde!

Da I idag har tiltalt mig med mange, men ganske uforskyldte Skjældsord, saa har jeg taget den for mig saa sørgelige Beslutning at undvige fra Eders Tjeneste. Jeg raader Eder, at lade al Efterlysning fare, for jeg kommer ikke levende i Eders Tjeneste mere. Jeg beder Eder for Alt, at I vil skjule det for mine Forældre; thi jeg ved at det volder dem Sorg og Smerte; men at høre, at I skjælder mig ud for at frastjæle Eder min Kost og Løn, det kan ikke taale.

Eders uværdige Tjener.

Samme Aften tog jeg mine bedste Klæder paa, og med to Mark i Lommen begav jeg mig paa Vejen. Da jeg netop vilde gaa, mødte jeg (til min store Glæde siden efter) min Medtjener, som havde været med i Horsens. Han havde formodentlig fattet min Beslutning, og derfor vilde han passe mig. Han vilde tale med mig; men jeg blev ved at gaa, og vilde ikke svare ham. Endelig kom han hen til mig, og sagde: Min Ven, sig mig, hvor du vil hen. Han fik til Svar: Det kommer ikke dig ved; men som jeg igen vilde gaa, tog han fat i mig og sagde: Min Ven, jeg kjender din sørgelige Beslutning; men følg mig, og jeg forsikrer dig, at du skal faa det bedre.

Da det var en gammel Karl, og en meget god Ven af mig, saa afstod jeg endelig fra mit Forsæt, og fulgte ham. Da han var forlovet med Husholderens Datter, kunde han gøre mig meget baade ondt og godt. Han lovede at jeg skulde faa det bedre. Jeg fik det virkelig ogsaa bedre. Der var ikke En der talte ondt til mig mere. - Men, hvorvel jeg havde det godt, kunde jeg dog ikke for Kjedsomhed blive der ret længe. Jeg sagde derfor til min Husbonde, at jeg rejste til førstkommende Maj, og skjøndt han gjorde mange Indvendinger herimod, blev jeg dog ved mit Forsæt.

Jeg havde dengang besluttet mig til at tage til Thyland derfra; men straks efter Nytaarsdag, kom der en Mand til mig. Han tilbød mig fem og tyve Specier i Løn for et halvt Aar. Jeg syntes at det kunde være godt at tage derimod. Jeg gik da atter til min Husbonde, og spurgte ham, om han havde noget imod, at jeg lod mig henfæste til en Anden. Han svarede med at spørge, om jeg havde sagt min Tjeneste op hos ham. Jeg svarede: ”Ja”. Han sagde: Nej du har ikke, vil du ikke blive her med det gode, saa skal jeg nok lære dig dertil. -

Derpaa gik han hen til Herredsfogeden, og fik en Stævning til mig, at jeg skulde møde for Retten. Det gik som jeg alt ventede. Jeg tabte min Sag: thi jeg havde ingen Vidner at fremstille.

Endelig svandt Tiden hen. Jeg blev kaldet til Session. Da jeg var født efter Aaret 1828 kunde jeg blevet fri; men jo før jeg kunde slippe af min Tjeneste desto bedre. Af denne Aarsag forlangte jeg straks at blive udskreven. Til min store Glæde blev min Begjæring opfyldt, og jeg blev udskreven i Holstebro d. 27. August 1850.

Derefter begjærede jeg af min Husbonde at rejse hjem til Thyland, og sige mine Forældre maaske for sidste Gang Farvel, og ikke alene mine Forældre, men ogsaa den Ven, som jeg havde kjær; men min Husbonde nægtede mig det. Den niende September fik jeg Ordre til at møde paa Ekserserhuset i Horsens den følgende Dag. Jeg tog nu Afsked med hver især, og drog afsted. Men hvad manglede jeg? Jeg havde ikke faaet nogen Løn i de næsten halvandet Aar, jeg havde tjent min Husbonde, og heller ikke kunde jeg faa nogen nu, da jeg rejste. Jeg maatte drage bort med næsten tomme Lommer. Og dermed drog jeg afsted i det Haab, at blive en rask Soldat.

I Aaret 1850 den tiende September kom jeg til Horsens. Jeg meldte mig samme Aften, og blev indkvarteret hos en Værtshusholder i Nørre-Gade som hed Galting. Her havde jeg det meget godt. Nu skulde jeg begynde at lære at eksersere. Da jeg havde Lyst dertil, gik det meget godt. Jeg blev snart En af de bedste dertil. Efter fjorten Dages Forløb blev jeg omkvarteret, og hvor nødig jeg end vilde, maatte jeg dog forlade mit gode Kvarter. Jeg kom nu hen til en Kjøbmand i Smedegaden, hvis Navn var Gylling. Her havde jeg det ogsaa meget godt. Jeg hjalp Folkene med Arbejdet, og fik her ofte Lejlighed til at tjene nogle Penge. - Den tiende November fik vi Ordre til at afrejse til Armeen, som laa i Sønder-Jylland. Da vi ingen Mundering havde, men Alle vare i vore egne Klæder, saa kunde de ikke lade os marsere; men den næste Dag den ellevte, kom der to Dampskibe fra Flensborg for at afhente os. Den tolvte gik vi ombord. Vi udbragte ni rungende Hurraraab for Horsens, for alle vore Officerer og endelig for vort kjære Jyllands Piger. Nu forlød Skibet Havnen, og derpaa udbragte vi en Skaal for Danmark og vor elskede Konge med seks kraftige Hurraraab, som langsomt døde hen i Havets skummende Bølger. Kort efter tabte vi Landet af Sigte, og kun Havet viste sig for Øjet. Endnu vare alle lystige ombord; men vores Glæde tabte sig snart. Lidt efter lidt blev Stormen mere og mere rasende. Regnen skyllede ned i Strømme. De fleste af Mandskabet vare søsyge, og maatte opholde sig i Lasten, hvor det næsten var umuligt at være for Dunst og Varme.

Hen paa Natten landede vi ved Sønderborg paa Als. Her bleve vi indkvarterede til den næste Dags Morgen. Klokkeren fem maatte vi gaa ombord. Vi sejlede til Flensborg, og ankom hertil Klokkeren elleve. Vi bleve indkvarterede i Nørre-St.-Jørgensgade. Her laa vi i seks Dage og havde uiet meget godt. Den attende fik vi Mundering, og derpaa fik vi Marsordre, at vi næste Dag skulde afgaa til Armeen. Klokkeren fem

om Morgenen afmarserede vi. Dagen var meget vaad og regnfuld, saa at vi bleve ilde tilredte. Om Aftenen naaede vi endelig til Slesvig. Vi priste os lykkelige ved, at vi kunde lægge os roligt til Sengs, og hvile vore udmattede Lemmer. Men da vi endelig ankom til Byen, fik vi Ordre, at vi skulde gaa videre til Lille-Dannevirke. Der skulde vi fordeles til Batallionerne. Da vi gik igjennem Byen, vare vi saa udmattede, at vi maatte lægge os ned for at hvile os. Da Vejen var opkjørt af Kanonvogne, bleve vi saaledes tilredte, at Enhver maatte have forundret sig ved at se os, dersom det havde været muligt for Nattens Mørke. Mellem Klokkeren ti og Klokkeren elleve ankom vi til Lille-Dannevirke. Vi bleve indkvarterede, og maatte takke Gud, at vi kunde hvile vore udmattede Lemmer i noget Halm. Dagen efter bleve vi fordelte til Kompagnierne. Straks efter kom vi paa Forpost. Her havde vi et ubehageligt Døgn, da det regnede bestandigt. Nu gik Tiden, og vi kom til Jul. Juledag gav vor Kaptejn os saamegen Puns, som vi kunde drikke. Vore Officerer gav os en hel Del Bøger, Piber, Knive og andet Saadant, som vi skulde trække Lod om. Det morede vi os fortræffeligt med den Dag. Samme Aften kom der Ordre, at vi skulde holde os parat, for de ventede et Angreb. Dette Angreb udeblev til den første Januar om Morgenen. Da havde Tyskerne en stor Angrebspatrouille ude. Da vi just vare paa Forpost, saa bad jeg, om jeg maatte have Lov til at gaa ud med seks Mand og en Underofficer til Kavalleri Kjæden, som stod ved Kleinreide, for at erfare, om de vilde rykke længere frem. Jeg fik Tilladelse hertil. Da vi kom ud til Kjæden, hørte vi at Kuglerne susede om vore Ører. Jeg bad om Tilladelse til at besvare dem. Dette fik jeg Lov til. Jeg fyrede nu de første seks Skud paa vore Fjender. Endelig efter en halv Times Forløb, lød et skingrende Hurra fra vore gamle Husarer. Vi styrtede med fældet Bajonet frem imod Fjenden, som, efter at han havde givet en god Salve paa os, retirerede syd paa. Det var baade den første og sidste Gang, jeg havde den Fornøjelse at hævne mig paa vor Landsforræder. Den tredje Februar 1851 afmarserede vi til Slesvig. Her opholdt vi os til den tiende. Da bleve de gamle Karle permitterede, og vi fik Ordre til at gaa til Rendsborg. Den niende forlod vi Slesvig, og med en klingende Musik rykkede vi igjennem Frederiksberg. Samme Aften bleve vi indkvarterede i Landsbyen Krop. Her fik vi det meget daarligt. Vi kunde her næsten ikke faa noget Halm at ligge paa om Natten. Den tiende marserede vi til Rendsborg tilligemed tredie Forstærkningsbatallion. Ved Middagstid kom vi til Kronværket, hvor vi bleve modtagne af den østerigske General, tilligemed mange andre østerigske og prøjsiske Officerer. Derpaa kom tredie Forstærkningsbatallion ind i Kronværket, og vor Batallion blev indkvarteret i Landsbyen Beudelsdorf. Her havde vi det ikke med det Bedste. Vi bleve fire og tredive Mand indkvarterede paa et Sted. Vi laa her i noget raadent Halm, og Kulden var saa stor, at vi

næsten ikke kunde holde Livet. Endelig fandt jeg en stor, lodden Fodpose i en Tønde, som stod paa Loftet. Denne Fodpose benyttede jeg som Seng. Omtrent fjorten Dage efter bleve vi omkvarterede, og kom op i Gartnerhusene, hvor vi fik det nogenledes godt. Først i Maj Maaned forlod tredie Forstærkningsbatallion Kronværket, og vi kom derind. Nu skulde vi besætte alle Vagter, hvorover vi fik det strængt. Desuden havde vi en daarlig Kaserne. Det var et gammelt Pakhus, hvor Rotter og alt andet Utoøj var nærved at fortære os.

Den femtende August fik vi Ordre til at begive os til Sønderborg paa Als til Batallionens Depot. Vi ankom hertil den attende. Her gik Tiden hen med Løjer og Plaser, og Skjærtorsdagen den ottende April hørte til de glade Dage i Soldaterstanden. Den gaar mig aldrig af Minde. —

Saaledes slutter Landsoldaten sin simple Beretning. Om han nu er levende eller død, ved jeg ikke; thi hans Person er mig ubekjendt. Kun hans Navn kjender jeg, og det kunde jeg gjerne nævne; men det er vel bedst jeg fortier det. At han igjen er kommen norden for Limfjorden, slutter jeg deraf, at disse Linier ere komne mig i Hænde.

Jeg fandt dem tilfældigvis ved at gjennemblade hans Visebog, og han har vistnok optegnet dem til sin Tidsfordriv i Felten. Skriften er ganske en Bondehaand, og *jeg har afskrevet disse Linier ganske ordret*, om aldrig for Andet, saa for at vise, hvorledes en simpel, slet og ret Bondekarl kan skrive for sig.

Jeg vil slutte denne korte Beskrivelse med det Ønske, at Fortælleren har faaet et Hjem i sit kjære Thyland, og at han har fundet en trofast Hustru i den Ven, som han elskede af Hjertens Grund.

Vensyssel i April Maaned 1856.

Nikolai Christensen.

Stud, theol. Nikolaj Christensen, Skolelærersøn fra Aaby, Kjær Herred i Vendsyssel, Svend Grundtvigs bedste Folkemindeoptegner, sender Afskriften af Møllerkarls Levnedbeskrivelse til S. Grundtvig ¹/₂ 1857: ”Dette sidste, som jeg har fundet ved at gennemblade en soldatervisebog, kan vel langtfra henregnes til gamle minder, men jeg synes dog, det er synd, om det skal gaa til spilde og overgiver det derfor i Deres vold og varetægt”. Afskriften findes i Svend Grundtvigs Samling i Dansk Folkemindesamling (D. F. S. IV, Bl. 622-27), men hvor Soldatervisebogen er blevet af, vides ikke.

Efter de givne Oplysninger lader det til, at den ukendte Soldat tilhører femte Reservebataillon, der tilligemed 3die Forstærkningsbataillon blev indkvarteret i Rendsborg efter Trearskrigens Ophør (se Den dansk-tydske Krig, 1848-50, III, S. 1466), men da femte Reservebataillons Stambog i Hærens Arkiv ikke opgiver Mandskabets Fødselsdato, er det umuligt at udfinde vor Møllerkarls Navn og nøjagtige Fødested i Thy, da der er en Mængde Thyboer i Afdelingen. Er der nogen af Læserne, der kan give et Fingerpeg herom, bliver Oplysninger med Glæde modtaget af Dansk Folkemindesamling, Det kgl. Bibliothek, København K.
(Hans Ellekilde).

(Historisk Årbog for Thisted amt 1932, side 291-300)